

завдань і забезпечення реальних результатів у вигляді певних подій або презентацій для аудиторії.

Педагогіка Монтессорі була розроблена доктором Марією Монтессорі в Італії на початку 1900-х років на основі її спостережень та експериментів, що відповідали навчанню дітей молодшого віку з особливими потребами. У педагогіці за системою Монтессорі визнається взаємодія між вчителем, дитиною і середовищем, вирішальна роль кожного з цих елементів у сприянні навчанню. Навчальні матеріали та підготовка середовища для навчання дуже важливі у педагогіці Монтессорі. До характерних рис цього підходу належать практичне навчання, групова робота, у парах, особистісно орієнтоване навчання, відсутність конкуренції, заохочень, покарань [3, с.38].

Висновки. Інтегровані підходи до викладання й навчання – це підходи, які поєднують різні рівні активності дитини, і в яких приділяється увага всебічному розвитку. Одним з таких прикладів є *діяльнісний підхід та навчання через гру*. Інтегровані технології, як-от активне навчання, кооперативне навчання, емпіричне навчання, навчання через відкриття, навчання на основі запитів дітей, проблемне навчання, проєктне навчання та педагогіка Монтессорі, здатні позитивно впливати на навчання учнів у соціальному, емоційному, фізичному, креативному і когнітивному вимірах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Атанов Г. Обґрунтування та сутність діяльнісного підходу до навчання. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2002. № 3. С. 85-90. 2. Державний стандарт початкової освіти: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 *Урядовий кур'єр*. 2018. № 38. 43 с. 3. Рейчел Паркер (Rachel Parker) і Бо Ст'єрне Томсен (Bo Stjerne Thomsen) Діяльнісний підхід у школі. Дослідження інтегрованих педагогік, що ґрунтуються на ігровому діяльнісному підході та сприяють всебічному розвитку дітей початкової школи. Видавництво The LEGO Foundation. 2019. 75 с.

УДК 37.015.3 : 376 : 613.2

ПЕДАГОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ: ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧІ ТА ІНКЛЮЗИВНІ СТРАТЕГІЇ В ОСВІТІ

Грицун Р. С., Кравець І. Р., Кравець Р. А.

здобувачі третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Приватного вищого навчального закладу

«Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янука» (м. Рівне, Україна)

Науковий керівник: **Мельничук Л. Б.**,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)

Науковий керівник: **Овдійчук Л. М.**,
кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри української мови та літератури
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)

Анотація. У науковій статті визначено сутність основних здоров'язберігаючих та інклюзивних стратегій в освітньому середовищі. Окреслено категорії здоров'язберігаючих технологій. Охарактеризовано функції та принципи інклюзивного освітнього середовища. Окреслено перспективи оптимізації навчальних планів та методик, що сприятимуть всебічному розвитку учнів з різними освітніми потребами.

Ключові слова: здоров'язберігаючі технології, інклюзія, освітнє середовище, особливі освітні потреби, здоровий спосіб життя, професійна готовність.

Abstract. The essence of the basic concepts of health-preserving and inclusive strategies in the educational environment is defined in the scientific article. The categories of health-saving technologies are outlined. The functions and principles of an inclusive educational environment are described. Strategies for optimising curricula and methods that will promote the comprehensive development of students with different educational needs are identified.

Keywords: health-saving technologies, inclusion, educational environment, special educational needs, healthy lifestyle, professional readiness.

Вступ. Сучасна освітня система постійно зазнає викликів, які вимагають від педагогічної спільноти не лише глибоких знань у своїх предметних областях, але й вмінь адаптувати освітні процеси до потреб усіх учнів. Здоров'язберігаючі та інклюзивні стратегії стають важливими компонентами педагогічної підготовки, спрямовані на створення безпечного, підтримуючого та ефективного навчального середовища. Інклюзія є актуальною потребою сучасності. Втілення інклюзивної освіти для дітей з особливими потребами стало ключовою інновацією

українського суспільства XXI століття, особливо в рамках євроінтеграційних процесів. Важливо пам'ятати, що кожна особа, кожна дитина, незалежно від стану здоров'я чи наявності будь-яких обмежень, має невід'ємне право на освіту, комфортне існування та можливість самореалізації у суспільстві, яке визнає і підтримує інклюзію.

Аналіз останніх досліджень. Вітчизняні та закордонні науковці вивчали проблему інклюзії з різних аспектів, зокрема: теорії та практики інклюзивної освіти (М. Балабаш, Л. Білецька, В. Бойко, В. Бондар, О. Будник, А. Вербенець, Г. Давиденко, Елен Р. Данієла, Кей Стаффорд, Ервін Е., В. Засенко, А. Колупаєва, Н. Климентюк, Т. Ларман та ін.); філософський компонент (І. Білошицька, К. М. Павленко, В. Свириденко, Н. Семаго, О. Снісаренко, Н. Попова); психологічний супровід у системі інклюзивного навчання (А. Варга, Л. Кирилецька, М. Рожков, Д. Романовська, В. Столін, А. Фурман). Проблема використання здоров'язберігаючих технологій в освіті, теж не залишилася поза увагою вчених. Чимало представників педагогічної науки розглядали проблему навчання і виховання здорової людини, створення здорових умов навчання. Відповідні аспекти можна знайти в працях К. Гельвеція, Я. Коменського, Ж.-Ж. Руссо та інших. Серед класиків вітчизняної педагогіки, які приділяли увагу проблемі здоров'я, можна відзначити К. Ушинського, Л. Виготського, В. Сухомлинського.

Мета нашої наукової розвідки полягає в аналізі педагогічної готовності майбутніх вчителів до сучасних викликів, зокрема у контексті впровадження здоров'язберігаючих та інклюзивних технологій в освітньому процесі. Для досягнення мети маємо реалізувати низку завдань, зокрема, визначити сутність основних понять, аспекти та навчальні потреби, які мають бути задоволені для ефективної підготовки вчителів, здатних адекватно реагувати на сучасні освітні та соціальні вимоги.

Результати. Значення освіти та виховання в контексті здоров'я учнівської молоді стає все більш важливим. Ефективне вирішення питань збереження та підтримки здоров'я молодого покоління можливе лише за умови координованих зусиль батьків, вчителів та інших спеціалістів. Сучасні шкільні умови часто ставлять перед освітянами завдання зберегти і зміцнити здоров'я учнів, що спонукає до впровадження здоров'язберігаючих освітніх технологій.

Учені визначають «здоров'язберігаючі технології» як системний підхід до оптимізації умов освітнього та виховного процесів, які допомагають учням придбати здорові життєві навички. Здоров'язберігаючі технології в освіті включають створення оптимальних умов для навчання, організацію освітнього процесу та забезпечення раціонально організованого режиму фізичної активності [4].

Основна мета здоров'язберігаючих технологій полягає в тому, щоб надати учням знання та навички для здорового способу життя, а також вміння застосовувати ці знання в щоденному житті. Важливо, щоб діти усвідомлювали, що здоров'я є ключовим елементом життя і навчилися самостійно дбати про нього. Здоров'я служить фундаментом для життєвої активності та творчого потенціалу людини, і приблизно 70% стану здоров'я та творчих можливостей залежить від особистого способу життя, впливу зовнішніх факторів середовища. [2, с. 46-50]

Аналіз існуючих класифікацій здоров'язберігаючих технологій дозволяє виділити наступні категорії:

- здоров'язберігаючі технології – це ті, що забезпечують безпеку перебування, навчання та роботи у школах, а також сприяють раціональній організації виховного процесу, враховуючи вікові, статеві, індивідуальні особливості учнів та гігієнічні норми, а також забезпечують відповідність навчальних та фізичних навантажень можливостям дитини;

- оздоровчі технології – спрямовані на зміцнення фізичного здоров'я учнів і підвищення їхніх здоров'язберігаючих ресурсів, включаючи фізичну підготовку, фізіотерапію, ароматерапію, загартовування, гімнастику, масаж та фітотерапію, музичну терапію [8].

- технології навчання здоров'ю – включають гігієнічне навчання, формування життєвих навичок, таких як керування емоціями та вирішення конфліктів, профілактику травматизму та зловживання психоактивними речовинами, статеве виховання. Ці технології реалізуються через інтеграцію відповідних тем у загальноосвітні предмети, додавання нових предметів до варіативної частини навчального плану, організацію факультативного навчання та додаткової освіти;

- виховання культури здоров'я – спрямоване на формування в учнів особистісних якостей, які сприяють збереженню та зміцненню здоров'я, розвитку уявлень про здоров'я як цінності, посиленню мотивації до здорового способу життя, підвищенню відповідальності за особисте та сімейне здоров'я [7, с. 340-341].

Ще одним викликом сучасності для майбутніх педагогів стає інклюзивне освітнє середовище. Насамперед, з'ясуємо сутність поняття «інклюзія» (англ. inclusion – включення; франц. inclusif – той, хто включає в себе; лат. include – заключаю, включаю) – означає процес активного включення в суспільні стосунки всіх громадян, незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних, культурних, мовних, національних та інших особливостей [14].

Концепція інклюзії зародилася з розуміння значення різноманітності та унікальності кожної людини, відкидаючи будь-які форми дискримінації. Це відображає ключовий принцип демократичного суспільства: кожна

дитина є важливим членом спільноти і має однакові права, включаючи право на освіту, незалежно від її психофізичних особливостей.

На жаль у розумінні багатьох людей інклюзія пов'язана лише з особами, які мають «інвалідність – міру втрати здоров'я у зв'язку із захворюванням, травмою (її наслідками) або вродженими вадами, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження життєдіяльності особи» [12]. Сказати, що думка таких людей помилкова, складно, оскільки, люди з інвалідністю – це особи, які мають стійкі фізичні, психічні, інтелектуальні чи сенсорні порушення, що можуть перешкоджати повній та ефективній участі таких осіб у житті суспільства на рівні з іншими [12], і вони справді мають потребу в інклюзивному суспільстві.

Однак, ми не можемо цілком погодитися з думкою, що інклюзія призначена лише для осіб з інвалідністю, оскільки діти, які потребують освіти, можуть і не мати інвалідності, але вони мають особливі освітні потреби (ООП). Згідно з Законом України «Про освіту», дитина з ООП – це особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту» [11].

Інклюзивна освіта виникла на основі ідей інтеграції, що розвивалися у контексті перегляду підходів до навчання дітей з особливими освітніми потребами (ООП). Аналізуючи ключові відмінності між цими концепціями, можна виділити фундаментальні аспекти. Інтеграція передбачала включення елементів спеціалізованої освіти у стандартну освітню систему, що дозволяло лише обмеженій кількості дітей з ООП адаптуватися та повноцінно функціонувати в рамках звичайних навчальних закладів. Цей перехід від інтеграції до інклюзивної освіти підкреслює зміну фокусу з формального включення до повноцінного прийняття та адаптації системи освіти до потреб кожної дитини, забезпечуючи рівні можливості для всіх учнів.

Основним обмеженням інтеграції стало те, що за таких умов не відбуваються зміни в організації освітнього процесу, тобто у програмах, методиках і стратегіях навчання. Відсутність таких організаційних змін під час інтеграції, стала основним бар'єром для реалізації політики і впровадження практик включення дітей з ООП у загальноосвітнє середовище. Переосмислення цього процесу призвело до появи нового терміну – «інклюзивна освіта» [5]. Зокрема, інклюзивна освіта передбачає, що труднощі у навчанні, з якими зустрічаються учні з ООП у школах, відбуваються через існуючу практику освітнього процесу, а також через негнучкі методи навчання. За умов інклюзивної освіти, необхідно не адаптувати учнів до існуючих вимог школи, а реформувати заклади освіти, шукати інші педагогічні підходи та методики до навчання, таким чином, щоб врахувати особливі освітні потреби учнів.

Уперше термін «інклюзивна освіта» був введений в науковий обіг у Саламанській декларації, прийнятій на Всесвітній конференції у 1994 році за підтримки ЮНЕСКО, згідно з якою інклюзивна освіта ґрунтується на певній системі принципів – базових вимог, виконання яких забезпечить її ефективність, а саме:

- кожна дитина має унікальні особливості, зацікавленості, здібності й освітні потреби;

- усі діти мають навчатися разом у будь-яких випадках, коли це виявляється можливим, незважаючи на певні труднощі чи відмінності, що існують між ними;

- заклади освіти мають визнавати і враховувати різноманітні потреби своїх учнів, узгоджуючи різні види і темпи навчання;

- заклади освіти повинні забезпечувати якісну освіту для всіх, розробляючи відповідні навчальні плани, стратегії викладання, вживаючи організаційних заходів;

- діти мають отримувати будь-яку додаткову допомогу, яка може знадобитися їм в освітньому процесі.

Інклюзивна освіта – найефективніший засіб, що гарантує солідарність, співучасть, взаємодопомогу, розуміння між дітьми [15].

Однак, інклюзивна освіта не ставить за мету зробити всіх однаковими. Інклюзивна освіта в широкому розумінні передбачає створення рівних можливостей для всіх дітей з ООП і забезпечення їх успіху в освітньому процесі та подальшому житті.

Інклюзивна освіта – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти шляхом організації навчання дітей у закладах освіти на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей у навчально-пізнавальній діяльності [6].

За визначенням ЮНЕСКО «інклюзивне навчання» – це процес звернення і відповіді на різноманітні освітні потреби дітей через забезпечення їхньої участі у навчанні, культурних заходах і житті громади та зменшення виключення в освіті [1].

Особливу увагу, варто зацентувати на функціях, які виконує інклюзивна освіта. Функції інклюзивної освіти – основні напрямки, за якими відбувається реалізація інклюзивної освіти. У розрізі впровадження інклюзивної освіти у світі можна виокремити такі функції: правова, соціалізація, виховна, освітня, економічна. Характеристику функцій подано у табл.1.

Створення інклюзивної культури передбачає формування такої ціннісної системи, що забезпечує виникнення у закладі освіти атмосфери доброзичливості, безпеки та прийняття, яка б стимулювала учнів до

співпраці та взаємодопомоги. Така інклюзивна культура сприяє створенню єдиної системи цінностей, що приймається і поділяється усіма.

Таблиця 1

Функції інклюзивної освіти

Сутність	Характеристика
Правова	<ul style="list-style-type: none"> – Забезпечення права дітей з ООП на здобуття освіти в умовах звичайних закладів освіти за місцем проживання дитини; – Попередження і боротьба з виключенням в освіті; – Виявлення й усунення чинників, що перешкоджають реалізації права дитини з ООП на освіту на умовах рівності і доступності.
Соціалізації	<ul style="list-style-type: none"> – Засвоєння дітьми з ООП широкого кола цінностей, соціальних ролей і очікувань, які є фундаментом повсякденного життя людей, а також цінностей, що пропагуються закладом освіти; – Формування людської особистості на основі знань, навичок, цінностей культурної спадщини, які засвоїли діти з ООП; – Включення дітей з ООП у соціокультурний простір класу, школи, громади, держави.
Виховна	<ul style="list-style-type: none"> – Формування позитивного і толерантного ставлення суспільства до осіб з ООП як до рівних, створення соціокультурного середовища; – Формування у дітей з ООП почуття поваги і власної гідності, усвідомлення, що вони є повноцінними членами суспільства.
Освітня	<ul style="list-style-type: none"> – Засвоєння дітьми з ООП системи знань, умінь та навичок, необхідних для розвитку потенціалу та подальшої успішної інтеграції у суспільство.
Економічна	<ul style="list-style-type: none"> – Підготовка осіб з ООП до трудової діяльності, розвиток і використання їхнього потенціалу на ринку праці; – Зменшення кількості громадян, що перебувають на соціальному забезпеченні у держави.

Складено за даними [3; 10; 13]

Розроблення інклюзивної політики відбувається через побудову чіткої структури цілей та принципів керування освітнім процесом. Стратегія роботи закладу освіти спрямована на формування інклюзивного освітнього середовища для всіх учнів. Вона заохочує заклад охоплювати всіх дітей, які проживають у певній місцевості, і докладати зусиль для мінімізації чинників, що призводять до їх виключення. Політика щодо надання підтримки регулює всі заходи, які посилюють спроможність закладу освіти враховувати у своїй діяльності різноманітні ООП, виходячи з принципу цінності кожної дитини.

Розвиток інклюзивної практики окреслює шляхи того, чому і як навчають, і навчаються на основі інклюзивних цінностей та політики, а також як інклюзивні цінності впливають на структурування і зміст освітнього процесу. Освітній процес формується таким чином, що в навчанні від початку враховуються ООП. Передбачається, що діти, допомагаючи одне одному, самі стають ресурсом для навчання. Дорослі співпрацюють між собою і всі разом несуть спільну відповідальність за навчання дітей [9].

Отже, інклюзивна освіта вимагає радикальних змін від закладів освіти. Вона передбачає істотні зміни в культурі, політиці і практичній діяльності закладів освіти, а також створення інклюзивного освітнього середовища – сукупності умов, способів і засобів їхньої реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку дітей з урахуванням їхніх потреб та можливостей із застосування здоров'язберігаючих технологій.

Висновок. Підсумовуючи вище окреслене, зазначимо, що педагогічна підготовка майбутніх вчителів займає центральне місце у формуванні їхньої здатності адаптуватися до сучасних викликів освітньої сфери, зокрема, у впровадженні здоров'язберігаючих та інклюзивних стратегій. Актуальність такої підготовки зростає у контексті необхідності забезпечення якісної освіти для всіх учнів, незалежно від їхніх особливих освітніх потреб чи фізичних можливостей. Перспективи розвитку педагогічної освіти в цьому напрямі передбачають збільшення акценту на гнучкість навчальних підходів, включення в навчальні плани курсів, що сприяють глибшому розумінню інклюзії та здоров'язбереження, а також розвиток в учнів навичок самостійного підтримання фізичного та психічного здоров'я. Майбутнім педагогам необхідно вміти не лише застосовувати отримані знання на практиці, але й постійно вдосконалювати їх, враховуючи новітні дослідження та практики у сфері освіти та охорони здоров'я.

ЛІТЕРАТУРА

1. UNESCO. Guidelines for Inclusion: Ensuring Access to Education for All. URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001402/140224e.pdf>. 2. Байбара Т. Компетентнісний підхід у початковій ланці освіти. *Початкова школа*. 2010. № 8. С.

46-50. **3.** Бойко В. О. Інклюзивна освіта: до питання визначення поняття та особливостей її запровадження. *Психолого-педагогічні науки*. 2012. №4. С. 1-4. **4.** Бойченко Т. Валеологія – мистецтво бути здоровим. *Здоров'я та фізична культура*. 2005. №2. С. 1–4. **5.** Бондар Т. Теоретичні засади реалізації концепції інклюзивної освіти. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2013. № 37. С. 31–33. **6.** Будник О. Інклюзивна освіта. Івано-Франківськ: ПП Бойчук А. Б., 2015. 152 с. **7.** Ващенко О. М. Виховання у школярів здорового способу життя. *Психолого-педагогічні основи гуманізації виховання і навчання: збірник наукових праць*. Рівне: Тетіс, 2000. С. 340–341. **8.** Ващенко О.М. Фізкультурно-оздоровчі заходи в режимі навчального дня молодшого школяра: навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський: Абетка, 2004. **9.** Гладий М. Сучасна нормативно-правова база інклюзивної освіти. *Актуальні проблеми педагогічної освіти: новації, досвід та перспективи*. Запоріжжя, 2020. С. 154-155. **10.** Давиденко Г. В. Теоретико-методичні засади організації інклюзивного навчання у вищих навчальних закладах країн Європейського союзу: дис. на здобуття наук. ступеня д.пед.н. К., 2015. 467 с. **11.** Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 01.04.2024). **12.** Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні. URL: http://kodeksy.com.ua/pro_reabilitatsiyu_invalidiv_v_ukraini/statija-1.htm. **13.** Інклюзивне навчання: досвід упровадження. упоряд. А. Колупаєва. К.: «Вид. група «Шкільний світ», 2015. 200 с. **14.** Колупаєва А. А. Зasadничі понятійно-термінологічні визначення інклюзивної освіти. *Дефектологія*. 2009. № 2. С. 3-8. **15.** Саламанська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у сфері освіти осіб з особливими потребами (1994 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94 (дата звернення 21.04.2024).

УДК 371

МІНИ-МУЗЕЙ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ В ЗДО

Ковалець М. В., Левченко І. С.,

*здобувачки першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
(м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Марчук О. О.,
*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*